

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра економіки, права та управління бізнесом
(найменування кафедри)

РЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»
(шифр та найменування спеціальності)
за освітньою програмою професійного спрямування
«Економіка, планування та управління бізнесом»
(назва освітньої програми)

на тему «Державне регулювання ціноутворення
(на прикладі хлібобулочних виробів)»
(назва теми)

Виконавець:

студент ЦЗФН факультету

Буяльська А.І.

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

Науковий керівник:

К.е.н., доцент

(науковий ступінь, вчене звання)

Карпов В.А.

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Ринок як економічна категорія є поняттям багатофункціональним і багатогранним, має складну ієрархічну структуру, чуйно реагує на економічну, соціальну, демографічну ситуацію. Тому його дослідження повинно вестися з урахуванням великої кількості факторів. При цьому ринки диференційовані за видами товарів, що особливо характерно для продовольчих ринків. Серед них особливу роль відіграє ринок хліба і хлібобулочних виробів, який визначається, перш за все високою і відносно постійною часткою хліба в споживанні населення та тим, що хліб відноситься до категорії товарів з особливою соціальною цінністю.

Вплив держави на ціни і соціальна політика є в даний час одними з найважливіших пріоритетів в українській економіці. Невисокий рівень життя частини населення об'єктивно диктує необхідність зміцнення соціальної системи і підвищення ефективності її роботи. Потрібні результативні, конкретні заходи для вирішення, як сучасних проблем, так і завдань на перспективу.

Гіпотеза про те, що ринок все відрегулює, у тому числі управлінські і соціальні проблеми на основі попиту і пропозиції, себе не виправдала. Не результативним виявилось і звернення економістів-теоретиків до узагальненого зарубіжного досвіду. Як показала практика господарювання останніх років, це помилковий підхід. Жодна країна не зазнавала в такі стислі строки таких різких і масштабних змін у всіх сферах суспільного життя, у тому числі і в економіці. Більш того, практично ні в одній країні світу не відбувався такий швидкий перехід від централізованої системи управління національною економікою до ринкової. Тому не випадково способи і методи управління економікою, що добре зарекомендували себе у ряді країн, в Україні не спрацьовують, а деколи дають прямо протилежний результат бажаному. Побудова оптимальної управлінської моделі в соціальній сфері припускає зокрема вплив державних органів управління на процеси, що відбуваються в економіці України. Одним з найважливіших інструментів впливу держави на соціальну політику є державне регулювання цін на хліб.

З середини 90-х рр. інтерес до вивчення проблем державного регулювання цін зростає у зв'язку з виникненням цінових криз. За роки незалежності України, проблеми державного регулювання економіки та державного регулювання цін розглядали такі провідні вітчизняні вчені, як: Л. Антоненко, В. Бабич, А. Гальчинський, Д. Гладких, В. Кононенко, В. Корінев, С. Мочерний, Б. Пасхавер, А. Савченко, В. Штучний, Л. Шкварчук, О. Шпичак та інші. Водночас безпосередньо регулювання цін на хліб розглядалося лише в контексті державного регулювання цін і не було предметом окремого наукового монографічного чи дисертаційного дослідження. Саме тому дана тема потребує подальшого дослідження і систематизації в наукових роботах і публікаціях, представлених в Україні.

Мета роботи – дослідження теоретико-методичних та практичних засад державного регулювання цін на прикладі хліба.

Завдання роботи:

- дослідити поняття та види цін як об'єкту державного регулювання;
- з'ясувати сутність та правові основи державного регулювання цін;
- визначити форми та методи державного регулювання цін;
- проаналізувати стан та динаміку цін на хлібобулочні вироби в Україні;
- визначити особливості державної політики в сфері ціноутворення на хліб в Україні;
- розкрити проблеми державного регулювання цін на хліб в Україні;
- з'ясувати можливості використання досвіду зарубіжних країн в сфері державного регулювання цін на хліб;
- надати рекомендації щодо оптимізації державної цінової політики на ринку хліба;
- розробити прогноз цінової ситуації на ринку хліба

Предметом дослідження в роботі виступають основні напрями державного регулювання цін на хліб.

Об'єктом дослідження є процес державного регулювання цін в Україні.

Методи дослідження. В процесі дослідження була використана система методів, направлених на досягнення поставленої мети та завдань, а саме: збору і узагальнення інформації (спостереження, порівняння) використовувалися для дослідження поняття ці та державного регулювання, аналізу динаміки цін на хліб; групування (використовувався для визначення різновидів цін); таблично-графічні методи (табличний, графічний) використовувалися для оформлення розрахунків, підходів вчених до термінів тощо; методи аналізу (порівняльного аналізу, економічного аналізу), систематизації і узагальнення використовувалися в аналізі стану та динаміки цін на хлібобулочні вироби в Україні; статистичні методи, евристичні методи (експертних оцінок), методи прогнозування (екстраполяції) використовувалися для прогнозування цін на хліб.

Інформаційну базу дослідження становлять наукові праці вітчизняних і закордонних вчених з питань стратегічного планування місцевого розвитку, офіційні статистичні дані щодо соціальної та економічної ситуації у місті, нормативно-законодавчі акти зі стратегічного планування; аналітичні записки державних інститутів, матеріали Інтернет-джерел.

Публікації та апробація результатів дослідження. Основні положення аналітичної частини роботи викладені у «Державне регулювання цін (на прикладі ринку хліба)», яка опублікована науково студентському зборі ФСУП.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі «**ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЦІН**» розглядаються теоретичні аспекти розробки конкурентоспроможності підприємства: поняття та види цін як об'єкту державного регулювання, сутність та правові основи державного регулювання цін, форми та методи державного регулювання цін.

У другому розділі «**АНАЛІЗ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЦІН НА ХЛІБ В УКРАЇНІ**» проаналізовано аналіз стану та динаміки цін на хлібобулочні вироби в Україні, особливості державної політики в сфері ціноутворення на хліб в Україні, проблеми державного регулювання цін на хліб в Україні.

У третьому розділі «**ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЦІН НА ХЛІБ В УКРАЇНІ**» запропоновано можливості використання досвіду зарубіжних країн в сфері державного регулювання цін на хліб, рекомендації щодо оптимізації державної цінової політики на ринку хліба, прогноз цінової ситуації на ринку хліба.

ВИСНОВКИ

На підставі отриманих результатів дослідження можна зробити наступні висновки.

1. Ціна – це виражений у грошовій формі еквівалент одиниці товару. Наукові погляди на природу і функції ціни можна звести до чотирьох основних підходів. На початку наукової систематизації економічних учень бралися до уваги лише об'єктивні чинники ціноутворення, на другому етапі, – навпаки, лише суб'єктивні, на третьому ці дві групи чинників були об'єднані, однак розглядалися вони як задані. Найбільш обґрунтованим є четвертий підхід, у якому, по-перше, враховано як об'єктивна, так і суб'єктивна природа ціни, по-друге, фактори ціноутворення розглядаються як регульовані, по-третє, вказано на розширення переліку функцій ціни відповідно до сучасних умов. На сьогодні існує велике різноманіття видів цін та критеріїв, за якими ці різновиди виокремлюють. В сучасних умовах вона ціна об'єктом державного регулювання.

2. Під державним регулюванням цін пропонуємо розуміти вплив держави на складові цін, що впливають на процес відтворення, баланс попиту та пропозиції. Такий підхід виражає суть державного регулювання цін, тобто, прагнення через ціни вплинути на процес відтворення та баланс попиту та пропозиції. По суті державне регулювання цін – це політика впливу держави за допомогою законодавчих, адміністративних та кредитно-фінансових заходів на ціни з метою сприяння стабільному розвитку економічної ситуації в країні, це засіб досягнення певних цілей державної економічної політики. Нормативну основу правового регулювання цін складає Конституція України, Господарський Кодекс України, Податковий Кодекс України, Цивільний кодекс України, Закони України «Про ціни і ціноутворення», «Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту», «Про

застосування спеціальних заходів щодо імпорту в Україну», «Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту», Постанови Кабінету Міністрів України «Про забезпечення єдиного підходу до формування тарифів на комунальні послуги», «Про встановлення повноважень органів виконавчої влади та виконавчих органів міських рад щодо регулювання цін (тарифів)», «Про державне регулювання цін (тарифів) на продукцію виробничо-технічного призначення, товари народного споживання, роботи і послуги монопольних утворень».

3. На сьогодні серед вчених відсутня єдність щодо визначення форм та методів державного регулювання цін. На підставі проведеного аналізу різних підходів до цих явищ пропонуємо за основу взяти поділ форм державного регулювання цін на три групи: обмеження ціни, введення податкових платежів та державну підтримку цін через дотації. Усі методи державного регулювання пропонуємо ділити на дві групи: непрямі та прямі. Перша група включають застосування граничних нормативів рентабельності; зміна рівнів та диференціація ставок товарних податків; пільгове оподаткування та кредитування; диференціація ставок ввізного мита. Друга група включають визначення переліку продукції та послуг, які підлягають державному регулюванню, в тому числі продукції, яка виробляється природними монополіями; встановлення граничних рівнів цін і тарифів, а також торгових надбавок (знижок); нормування рентабельності; заморожування цін.

4. Хлібопекарська промисловість завжди займала особливе місце в економіці країн, тому що галузь по виробництву хліба й хлібобулочних виробів грає провідну соціальну роль у житті суспільства, задовольняючи потреби населення в життєво значимому харчовому продукті в необхідних обсягах. Важливим індикатором розвитку хлібобулочної галузі є ціна на хліб, яка має покривати витрати та забезпечувати підприємствам належний розвиток. З іншої сторони цей показник стосується важливого соціального продукту. Проведений аналіз дозволив зробити висновок про те, що ціна на хліб в Україні з кожним роком зростає. При цьому спостерігається тенденція до скорочення обсягів виробництва та реалізації хлібобулочних виробів. Зростання ціни обумовлене різними чинниками.

5. Впродовж останнього десятиріччя в Україні прямі та непрямі методи регулювання ціни на хліб доволі часто використовувались як центральними так і місцевими органами влади. В кризові періоди ці методи (фіксація цін, обмеження рівня рентабельності виробництва хлібу; нормування величини націнки на хліб; нормування витратної складової ціни тощо) доводили свою ефективність, а в періоди стабілізації економіки лише загрожували конкуренції виробників хлібу. В 2017 р. уряд нарешті відмінив державне регулювання цін на хліб і декілька років ринок розвивався самостійно. Але з поширенням коронавірусної інфекції в Україні було прийнято рішення повернення до державного регулювання ціни на хліб. У підсумку з 2020 р. запроваджено декларування зміни роздрібних цін на хліб, за порушення якого передбачено адміністративну та фінансову відповідальність.

6. Державне регулювання цін на хліб в Україні, яке застосовувалося до 2016 р. мало низку недоліків, серед яких слід назвати наступні: сумнівний результат регулювання як такого, оскільки в короткостроковому періоді воно давало позитивний ефект, а в довгостроковому цей ефект був негативним; посилювало кризові процеси серед виробників хлібу за рахунок поступового нівелювання правил регулювання та використання корупційних ризиків; нівелювання мети політики цінового регулювання, зафіксованої в законодавстві – замість підтримки виробників – підтримка малозабезпечених громадян; прямі методи регулювання цін на хліб були недосконалыми, оскільки легко обходилися зміною асортименту хліба; ліквідацією Державної інспекції України з контролю за цінами, а її правонаступнику – таких функцій не було передано. В цілому в Україні механізми регулювання цін, що передбачаються відповідними нормативно-правовими документами, або належним чином не використовуються, або в силу ряду причин недостатньо ефективні.

7. Вивчення зарубіжного досвіду дозволяє запропонувати в Україні для удосконалення системи державного регулювання цін на хліб чітко визначити державний орган, який має право запроваджувати засоби регулювання ціни на хліб; збільшити частку використання непрямих методів регулювання цін на продовольчі товари порівняно з прямими методами; запровадити спеціальну ставку ПДВ для виробників та продавців хлібу; запровадити прямі соціальні виплати для малозабезпечених категорій населення, використавши досвід США (програма SNAP та «План економного харчування»).

8. На сьогодні існує потреба в оптимізації державної цінової політики на ринку хліба. Для цього доцільно розробити цілісну концепцію державної цінової політики та закріпити її на законодавчому рівні, запровадити конкретну методіку встановлення граничних рівнів роздрібних цін або торгових надбавок, що дозволяє збалансувати інтереси продавців і покупців; здійснити перехід від використання прямих методів регулювання цін на хліб до непрямих, які включають зниження рівня оподаткування ПДВ виробників хлібу. Зміни позиції держави в наведених аспектах регулювання діяльності підприємств хлібопекарської галузі будуть сприяти не тільки підвищенню рівня прибутковості відповідних підприємств-виробників і забезпеченню їхнього розвитку, а й зроблять доступними ціни на хліб.

9. Для прогнозування ціни на хліб на ринку продовольчих товарів необхідно використати можливості кореляційно-регресійного аналізу. Зокрема він дасть можливість врахувати велику кількість чинників на ціну, визначити тісноту зв'язку. На підставі спрогнозованої моделі було визначено вплив чотирьох чинників: кількості населення України, середньомісячної заробітної плати, індексу споживчих цін, рівня тіньової економіки. Водночас формування такої моделі вимагає подальшого удосконалення, зокрема збільшення періоду, на підставі якого відбуваються розрахунки; підбору чинників, які впливають на ціну хлібу.

АНОТАЦІЯ

Буяльська А.І. Державне регулювання цін (на прикладі ринку хліба)
Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра зі спеціальності 076
«Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»
за освітньо-професійною програмою «Економіка, планування та управління бізнесом»
Одеський національний економічний університет
м. Одеса, 2020 рік

Кваліфікаційна робота магістра складається з трьох розділів. Об'єктом дослідження є процес державного регулювання цін в Україні.

У роботі визначені поняття та види цін як об'єкту державного регулювання, з'ясовані сутність та правові основи державного регулювання цін, розглянуті форми та методи державного регулювання цін

Проаналізований стан та динаміка цін на хлібобулочні вироби в Україні, визначені особливості державної політики в сфері ціноутворення на хліб в Україні, розкриті проблеми державного регулювання цін на хліб в Україні.

Обґрунтовані можливості використання досвіду зарубіжних країн в сфері державного регулювання цін на хліб, надані рекомендації щодо оптимізації державної цінової політики на ринку хліба, розроблений прогноз цінової ситуації на ринку хліба в Україні.

Ключові слова: ціна, державне регулювання, форми, методи, хлібобулочні вироби, ціноутворення, аналіз, проблеми, зарубіжний досвід, рекомендації, прогноз.

ANNOTATION

Buyalska A.I. State regulation of prices (for example bread market)
Qualification work for a master's degree in 076
«Entrepreneurship, trade and business activity»
according to the educational-professional program «Economist, planning and business management»
Odessa National Economic University
Odessa, 2020

The master's qualification work consists of three sections. The object of research is the process of state regulation of prices in Ukraine.

The concept and types of prices as an object of state regulation are defined in the work, the essence and legal bases of state regulation of prices are clarified, forms and methods of state regulation of prices are considered.

The state and dynamics of prices for bakery products in Ukraine are analyzed, the peculiarities of the state policy in the field of bread pricing in Ukraine are determined, the problems of state regulation of bread prices in Ukraine are revealed.

Possibilities of using the experience of foreign countries in the field of state regulation of bread prices are substantiated, recommendations on optimization of the state price policy on the bread market are given, the forecast of the price situation on the bread market in Ukraine is developed.

Key words: price, state regulation, forms, methods, bakery products, pricing, analysis, problems, foreign experience, recommendations, forecast.